

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

У статті розглядається законодавче регулювання захисту іноземних інвестицій в Україні. Надається загальна характеристика українського та міжнародного законодавства стосовно захисту іноземних інвестицій.

Ключові слова: іноземні інвестиції, законодавче регулювання, конвенція, двосторонній інвестиційний договір.

Посилення інтеграції України у світову економіку зумовлює зростаюче значення міжнародно-правових актів, що регулюють економічні стосунки. У силу специфіки економічних процесів, що відбуваються в Україні, особливого інтересу набувають питання міжнародної інвестиційної співпраці та її законодавчого регулювання.

На сьогодні, нарівні з міжнародними договорами, Україна структурувала і національне законодавство, що регулює іноземні інвестиції. На національному рівні в 1991 р. було прийнято Закон України «Про інвестиційну діяльність», що визначає загальні правові умови інвестиційної діяльності на території України, а згодом, у 1996 р. – і спеціальний Закон України «Про режим іноземного інвестування». Новою віхою в розвитку національного законодавства стало прийняття в 1996 р. Конституції України, яка визнала пріоритет правил міжнародних договорів над нормами законів у разі їх протиріччя [3].

У 1997 р. Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод і додаткові Протоколи до неї. Згідно зі ст. 1 першого додаткового Протоколу до Конвенції Україна зобов'язалася поважати приватну власність фізичних і юридичних осіб. Відносно майна іноземних осіб в ст. 1 закріплено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Що стосується інвестицій, то ст. 1 встановлює стандарти захисту від ризику відчуження власності інвесторів [5]. Ці стандарти ідентичні умовам та охоплюють такі ризики: ризик зловживання довірою (risk of breach of confidence) в договірних зобов'язаннях і ризик, що виникає з руху капіталу (capital transfer risk), закріплені, крім усього іншого, і у рамках Енергетичної хартії, яку Україна ратифікувала у 1998 р.

Стаття 14 Конвенції додатково забороняє дискримінацію інвесторів за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою. Таким чином, фізичні особи – нерезиденти, що мають власність на території України, вправі звернутися до Євро-

пейського суду з прав людини [1]. Європейський суд з прав людини важливий як інструмент захисту інвестицій, передусім, у тих випадках, коли країна перебування не ратифікувала Вашингтонську конвенцію з урегулювання інвестиційних суперечок між державами і громадянами інших держав.

Основними універсальними міжнародними угодами у галузі захисту іноземних інвестицій є Сеульська конвенція 1985 р., якою утворено Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій. Агентство надає інвесторові можливість страхування некомерційних ризиків. Так, наприклад, у період з 2005 по 2009 р. агентством було надано 14 гарантій за інвестиційними проектами в Україні, чотири з яких видані Райффайзен Банку (Австрія) у зв'язку з його інвестиціями у банківський і фінансовий сектори [6].

Двосторонні інвестиційні договори регулюють питання, які іноземні інвестори вважають для себе важливими, спрямовані на створення надійнішого транспарентного, тобто стабільного і передбачуваного правового режиму, який не завжди може забезпечити національне законодавство. Основна частина практично всіх угод про заохочення і захист іноземних інвестицій, ратифікованих Україною, встановлює, який режим капіталовкладень надають сторони одна одній, про умови експропріації і відшкодування збитків, нанесених у результаті озброєного конфлікту, громадських заворушень і т. д.

У 2010 р. в Україні було спрощено систему входження іноземного капіталу шляхом усунення необхідності реєстрації іноземних інвестицій та реєстрації інвестицій за двома різними процедурами, а також був прийнятий Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. №2404-VI, що сприяє покращенню інвестиційного клімату. Крім того, 2 грудня 2010 р. прийнято Податковий кодекс України, який містить низку новацій, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності.

У 2012 р. набрав чинності Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гарантування прав концесіонерів».

27 лютого 2013 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державну програму активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр., серед ключових пріоритетів якої було визначено покращення інвестиційного клімату та структурні реформи, що кореспондуються з Указом Президента України від 2 червня 2010 р. щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», які ставлять державним завданням покращення захисту інвесторів, поліпшення інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості окремих секторів, інвестиційного іміджу [5].

Законодавство України про іноземні інвестиції комбінує принцип свободи інвестування з можливим одержанням дозволу. Такий висновок базується на тому, що здійснення певних видів іноземних інвестицій може бути обмежене відповідно до порядку, встановленого законодавством України. Зокрема, про це свідчать такі положення Господарського кодексу України: іноземні інвестори мають право здійснювати всі види інвестицій, передбачені законодавством, і у формах, вказаних Господарським кодексом; заборона або обмеження будь-яких видів і форм іноземних інвестицій можуть визначатися виключно законом. У державних програмах залучення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі економіки і соціальну сферу може бути

передбачено встановлення додаткових пільг для суб'єктів господарювання, які діють у цих сферах [4]. Водночас законом можуть визначатися галузі господарювання та/або території, в яких визначається загальний обсяг участі іноземного інвестора, а також території, на яких діяльність підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється відповідно до вимог збереження національної безпеки. Правовий статус і порядок діяльності підприємств з іноземними інвестиціями визначаються Господарським кодексом України, Законом України «Про режим іноземного інвестування в Україні» та іншими законодавчими актами. Іноземні підприємства не можуть створюватися в галузях, визначених законом, які мають стратегічне значення для безпеки держави. Вимоги і порядок утворення, а також організації та діяльності іноземних підприємств визначаються Господарським кодексом України, Законом України «Про режим іноземного інвестування» та іншими законами.

Стаття 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» визначає національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності для іноземних інвесторів, за винятками, передбаченими законодавством та міжнародними договорами України. Все це створює основу для прийняття законодавчих актів, які встановлюватимуть винятки з принципу свободи іноземного інвестування. Так, Законом України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про телебачення і радіомовлення»» від 2 червня 1995 р. в Україні забороняється створення телерадіоорганізацій іноземними юридичними і фізичними особами та особами без громадянства, а також створення та діяльність телерадіоорганізацій, у статутному фонді яких понад 30 % становлять іноземні інвестиції. Іноземне інвестування телерадіоорганізацій України здійснюється під контролем та за згодою Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (ст. 13 Закону) [3]. Іноземні інвестори практично не обмежені у формах та об'єктах інвестування. Інвестиції можуть здійснюватися у формах участі в підприємствах (їх створення), придбання частки уже діючих підприємств, створення філій або інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб, придбання нерухомого чи рухомого майна, цінних паперів, придбання прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України, придбання інших майнових прав, здійснення господарської діяльності на основі угод про розподіл продукції, в інших формах, які не заборонені законами України.

Як зазначено у ст. 4 Закону України «Про режим іноземного інвестування», іноземні інвестиції можуть вкладатися в будь-які об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України. Згаданий Закон не містить тлумачення поняття об'єктів іноземного інвестування, водночас не дозволяє інвестувати в об'єкти, інвестування в які заборонено законом.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність», який має застосовуватись як загальний закон, що регулює порядок здійснення інвестиційної діяльності, об'єктами інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, зокрема, основні фонди і обігові кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [5]. Забороняється інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України, а також порушує права та інтереси громадян, юридичних осіб і держави, що

охороняються законом. Вказана норма сконструйована не досить вдало, позаяк вона не дає можливості чітко і однозначно визначити, що ж саме є об'єктом інвестування: це те майно і майнові права, які іноземний інвестор отримує в обмін на свою інвестицію, чи це ті об'єкти, які є, так би мовити, реципієнтами іноземної інвестиції. З'ясування цього питання може набути актуальності у тому випадку, якщо постане проблема інвестування в об'єкти, інвестування в які заборонено законом.

Наслідком залучення інвестицій в економіку будь-якої держави є створення нових виробничих потужностей, зростання кількості робочих місць, інтенсифікація виробництва, що, врешті-решт, зазвичай збільшує надходження до бюджету держави у вигляді податків. З погляду юридичної техніки відстежити пряму залежність між прибутком (доходом) держави і здійсненням інвестиції не виявляється можливим. Тому не можна стверджувати, що іноземний інвестор має надати докази того, що його інвестиція обов'язково має принести прибуток резидентам України чи державі загалом.

З іншого боку, держава стимулює інвестора здійснювати довгострокові капіталовкладення саме в ті об'єкти промисловості, сільського господарства, транспорту тощо, функціонування яких приносить прибуток або матиме соціальне значення. Тому, скажімо, вкладення нерезидентом коштів у придбання квартири або автомобіля для власних потреб не може бути визнане іноземною інвестицією в розумінні Закону України «Про режим іноземного інвестування» [3]. Натомість розміщення депозиту в українському банку слід вважати іноземною інвестицією навіть у тому випадку, якщо банк не отримує прибутку від розміщення вкладених коштів.

Висновок. Проте не слід забувати, що деякі важливі питання залучення іноземних інвестицій регулюються не тільки вищезазначеним базовим законодавством, але ще й митним та іншим спеціальним законодавством України. При цьому, незважаючи на задекларованість у базових законах та міжнародних договорах принципів та норм, безпосередньо спрямованих на надійний правовий захист іноземних інвестицій, податкове та митне законодавство України жодним чином не спрямоване на захист прав інвесторів, що суттєво відрізняє його від законодавства європейських країн, основною метою якого є мінімізація податкового та митного навантаження на інвестора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зельдіна О. Правові питання залучення інвестицій до України / О. Зельдіна // Право України. – 2010. – № 8. – С. 33–38.
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція, Рада Європи, Міжнародний документ від 04.11.1950 р.
3. Крайнюкова В. С. Інвестиційне законодавство України : Проблеми та перспективи розвитку / В. С. Крайнюкова // Право України. – 2009. – № 5. – С. 25–28.
4. Кот А. Захист прав іноземних інвесторів при здійсненні інвестування в Україні [Електронний ресурс] / А. Кот. – Режим доступу: http://blog.liga.net/_user/jurclub/article/2874.aspx.
5. Фархутдінов І. З. Міжнародне інвестиційне право і процес : підручник / І. З. Фархутдінов // Проспект. – 2010. – С. 83–99.
6. Офіційний сайт державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/>.
7. Офіційний сайт Багатостороннього агенства з гарантування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.miga.org/>.

REFERENCES

1. Zeldina O. *Pravovi pytannia zaluchannia investytsii do Ukrainy* (Legal issues of attracting investment to Ukraine) / O. Zeldina // *Pravo Ukrainy*, 2010, No. 8, pp. 33–38.
2. *Pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: Konventsiia, Rada Yevropy* (Convention on Human Rights and fundamental freedoms), *Mizhnarodnyi dokument* vid 04.11.1950.
3. Krainiukova V. S. *Investytsiine zakonodavstvo Ukrainy: Problemy ta perspektyvy rozvytku* (Investment legislation of Ukraine: problems and prospects of development) / V. S. Krainiukova // *Pravo Ukrainy*, 2009, No. 5, pp. 25–28.
4. Kot A. *Zakhyst prav inozemnykh investoriv pry zdiisnenni investuvannia v Ukraini* (Protection of the rights of foreign investors during investment in Ukraine) [*Elektronnyi resurs*] / A. Kot. – Rezhym dostupu: <http://blog.liga.net/user/jurclub/article/2874.aspx>.
5. Farkhutdinov I. Z. *Mizhnarodne investytsiine pravo i protses : pidruchnyk* (International investment law and procedure: textbook) / I. Z. Farkhutdinov // «*Prospekt*», 2010, pp. 83–99.
6. *Ofitsiinyi sait derzhavnoho ahentstva z investytsii ta upravlinnia natsionalnymy proektamy Ukrainy* (Official web-site of State Agency for investment and national project of Ukraine) [*Elektronnyi resurs*]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrproject.gov.ua/>.
7. *Ofitsiinyi sait Bahatostoronoho ahentstva z harantuvannia investytsii* (Official site of the Multilateral Investment Guarantee Agency) [*Elektronnyi resurs*]. – Rezhym dostupu: <http://www.miga.org/>.

ТОВКУН І. Н.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЗАЩИТЫ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ УКРАИНЫ

В статье рассматривается законодательное регулирование защиты иностранных инвестиций в Украине. Предоставляется общая характеристика украинского и международного законодательства относительно защиты иностранных инвестиций.

Ключевые слова: *иностранная инвестиция, законодательное регулирование, конвенция, двусторонний инвестиционный договор.*

TOVKUN I. M.

LEGISLATIVE ADJUSTING DEFENCE OF FOREIGN INVESTMENTS IN UKRAINE

Problem setting. *As of today Ukraine has structured national legislation along with international agreements regulating foreign investments.*

Article's main body. *The law of Ukraine on «Investment activities» was adopted in 1991. It determines general legal conditions of investment activities at the territory of Ukraine. Later on a special law of Ukraine on «Foreign investments regime» was adopted in 1996. A new milestone in development of national legislation was adoption of the Constitution of Ukraine in 1996, according to which the priority of rules of international agreements over provisions of law are recognized in case of contradictions between them. The system of foreign capital income to Ukraine was simplified in 2010 by means of cancelling the necessity to register foreign investments and registration of investments on two different procedures. The law of Ukraine on «State-private partnership» dated July 01, 2010, ref. No.: 2404 – VI aiming to improve investment climate was adopted as well. Besides, on December 02, 2010 the Tax Code containing a range of innovations directed to stimulate*

investment activities was adopted. However, it is necessary to remember that some important issues on attracting investments are regulated by not only the above mentioned basic legislation but customs and other special legislation of Ukraine.

In addition in spite of the declared principles and norms in the basic laws and international agreements, aiming to provide secure legal protection of foreign investments, the tax and customs legislation of Ukraine is not directed in any way to protect the rights of investors and it considerably differs Ukrainian legislation from the legislation of European countries, where the main aim is to minimize tax and customs pressure on the investor.

Conclusions and prospects for the development. *The article considers legislative regulation on protection of foreign investments in Ukraine. A general characteristics of Ukrainian and international legislation regarding protection of foreign investments is described.*

Key words: *foreign investment, legislative control, convention, bilateral investment treaty.*

Товкун І. М. Законодавче регулювання захисту іноземних інвестицій в Україні [Електронний ресурс] / І. М. Товкун // Право та інноваційне суспільство : електронне видання. – 2014. – Вип. 2. – Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Tovkun.pdf>